

سلام بر تو ای ماه خدا

(در وداع با ماه رمضان)

❑ فضائل الأشهر الثلاثة - به نقل از جابر بن عبدالله انصاری: در آخرین جمعه‌ی ماه رمضان، خدمت پیامبر خدا (ص) رسیدم. چون مرا دید، به من فرمود: «ای جابر! این آخرین جمعه‌ی ماه رمضان است. با آن خدا حافظی کن و بگو: خداوند! آن را آخرین روزه‌داری ما در این ماه قرار مده، و اگر چنین قرار دادی، مرا آمرزیده قرار بده و محروم مگردان! هر کس چنین بگوید، به یکی از دو نیکی می‌رسد: یا به ماه رمضان آینده می‌رسد، یا به آمرزش و رحمت خدا نایل می‌شود».

❑ امام صادق (ع): هر کس در شب آخر ماه رمضان، با آن وداع کند و بگوید: «خداوند! این ماه را آخرین روزه‌داری من در ماه رمضان قرار مده! پناه به تو می‌برم از این که سپیده این شب بدمد، مگر آن که مرا آمرزیده باشی»، خداوند متعال پیش از صبح، او را می‌آمرزد و توفیق توبه به درگاهش به او روزی می‌کند.

نیایش امام سجاد در وداع با ماه رمضان:

خدایا، ای آن که در برابر آنچه می‌دهی، پاداش نمی‌خواهی.

ای آن که از بخشش خود پشیمان نمی‌شوی.

ای آن که پاداش بنده‌ات را نه هم وزن آن چه کرده، بلکه افزون‌تر می‌دهی.

تو بی‌استحقاق ما نعمت می‌دهی، و از روی تفضل گناه را می‌آمرزی.

عذاب تو عین عدالت است، و حکم تو خیر و صلاح ما.

اگر عطا کنی، آن را به منت نیامیزی، و اگر منع کنی، از روی ستم نباشد.

به هر کس که سپاست گوید، جزا می‌بخشی، حال آن که تو خود سپاس گفتن را به او الهام کرده‌ای،

و به هر کس که تو را ستایش کند، پاداش می‌دهی، حال آن که تو خود به او ستایش‌گری آموخته‌ای.

بر گناه کسی پرده می‌افکنی که اگر می‌خواستی رسوایش می‌کردی و به کسی نعمت می‌دهی که اگر می‌خواستی او را نعمت

می‌دادی، و آن دو یکی سزاوار رسوایی و دیگری سزاوار منع تو بود، ولی تو کارهای خود را بر تفضل بنا نهاده‌ای و قدرتت را در سیر

آمرزش گناه جاری ساخته‌ای.

با هر کس که نافرمانی‌ات کرده بردبارانه رفتار می‌کنی، و آن را که خواسته بر خود ستم ورزد، مهلت می‌دهی. آری، تو با ایشان مدارا

می‌کنی تا وقتی که به سوی تو برگردند، و عذابشان را به تأخیر می‌اندازی تا وقتی که توبه کنند، تا آن کسی که هلاک می‌شود،

بی‌رضای تو در ورطه‌ی نابودی نیفتد، و آن که تیره‌بخت می‌گردد، به نعمت تو تیره‌بختی نیابد مگر پس از آن که دیگری عذری نبیند و

حجت بر وی تمام شود. این همه، از لطف و کرم توست ای خدای بخشنده، و بهره‌ای از مهربانی و عطوفت توست که ما را نصیب گردیده، ای خداوند پُر شکیب.

تویی که برای بندگان دری به سوی آموزش خود گشوده‌ای و آن را «توبه» نامیده‌ای، و برای رسیدن به این در، از وحی خویش راهنمایی قرار داده‌ای تا آن را گم نکنند. ای آن‌که نامت بلند و جاوید است، خود فرمودی: «خالصانه به سوی خدا باز گردید؛ باشد که پروردگارتان گناهان شما را بیامزد و شما را به باغ‌هایی وارد کند که از زیر درختان آن جویباران جاری است. آن روز که خدا پیامبر(ص) و کسانی را که با او به اسلام گرویده‌اند، خوار و درمانده نمی‌گرداند. نورشان پیشاپیش و از سمت راستشان در حرکت است. می‌گویند: ای پروردگار ما، نورمان را به کمال‌رسان و ما را ببخشی، که تو بر هر کار توانایی.» [تحریم، ۸] اینک آن کس که از داخل شدن به منزلگاه توبه، پس از گشایش در و بودنِ راهنما، غفلت نماید، چه بهانه‌ای تواند داشت؟

تویی که در معامله با بندگان، به سود آنان بر قیمت می‌افزایی، و می‌خواهی که در این تجارت سود بسیار برند، و با فرود آمدن به درگاه تورستگاری و فزونی یابند. ای آن‌که نامت بلند و جاوید است، خود فرمودی: «هر کس کاری نیک کند، ده برابر پاداش یابد، و هر کس کاری بد مرتکب شود، جز همانند آن کیفر نبیند.» [انعام، ۱۶۰]

و فرمودی: «کار آنان که دارایی خود را در راه خدا انفاق می‌کنند، به کار دانه‌ای ماند که هفت خوشه برویاند و در هر خوشه صد دانه باشد. و خدا این شماره را برای هر کس که بخواهد، چند برابر می‌افزاید.» [بقره، ۲۶۱] و فرمودی: «کیست آن که خدا را قرضی نیکو دهد تا آن را برای او به چندین برابر افزون کند.» [بقره، ۲۵۴] و همانند این آیات که در قرآن در باب افزایش حسنات نازل کرده‌ای.

تویی که به سخن خود که از عالم غیب فرستادی و با ترغیب بندگان به آنچه سودشان در آن است، آنان را به چیزهایی راه نمودی که اگر پنهان کرده بودی، چشم‌هاشان نمی‌دید و گوش‌هاشان صدای آن را نمی‌شنید و اندیشه‌هاشان بدان راه نمی‌یافت. از این رو، فرمودی: «به یاد من باشید تا به یاد شما باشم، و سپاس من گویند و مرا ناسپاسی مکنید.» [بقره، ۱۵۲] و فرمودی: «اگر سپاس من گویند، شما را نعمت بیفزایم، و اگر کفرانِ نعمت کنید، بی‌شک عذاب من سخت است.» [ابراهیم، ۷]

و فرمودی: «بخوانید مرا تا شما را اجابت کنم. آنان که از بندگی من تکبر می‌ورزند، زود باشد که با ذلت و خواری به دوزخ درآیند.» [غافر، ۶۰] پس دعا به درگاه خود را عبادت خواندی و ترک آن را سرکشی، و تهدید کردی که ترک آن سبب داخل شدن به دوزخ است در عین خواری و ذلت.

بدین سبب، تو را با انعام و بخشش به یاد آوردند، و با فضل و احسانت سپاس گفتند، و به فرمانت تو را خواندند، و در راه تو صدقه دادند تا از تو افزونی نعمت خواهند، و بدین وسیله، از خشم تو رهایی جستند و به خشنودی‌ات رستگار شدند.

اگر یکی از آفریدگان تو دیگری را به چیزی راه می‌نمود که تو بندگان را به آن دلالت کرده‌ای، او را به نیکوکاری و نعمت‌دهی وصف می‌کردند و به هر زبانی می‌ستودند. پس حمد و ستایش برای توست تا آن جا که راهی به سپاس تو یافت شود و تا آن زمان که لفظی که با آن ستایش تو کنند و معنایی که با آن حمد تو گویند، باقی باشد.

ای آن که با احسان و بخشش خود بندگان را به حمد و ثنای خود فراخواندی و ایشان را در میان نعمت‌ها و عطایا فرو پوشاندی، چه آشکار است نعمت‌های تو در زندگی ما، و چه بسیار و گسترده است بخشش تو در حق ما، و نیکی تو که آن را ویژه‌ی ما گردانده‌ای.

تو ما را به آیین برگزیده‌ات و دین پسندیده‌ات و راه آسانت هدایت کردی، و شیوه‌ی تقرب جستن به خود و رسیدن به کرامت خود را به ما شناساندی.

خدایا، تو ماه رمضان را از گزیده‌ترین وظایف و ویژه‌ترین واجبات خود قرار دادی؛ ماهی که آن را در میان ماه‌های دیگر ممتاز ساخته‌ای، و از میان همه‌ی زمان‌ها و روزگاری آن را برگزیده‌ای، و بر همه‌ی اوقات سال برتری‌اش داده‌ای؛ زیرا قرآن و نور را در آن فرو فرستاده‌ای، و ایمان بندگان را به کمال رسانده‌ای، و روزه را در آن واجب نموده‌ای، و مردم را به شب زنده‌داری در این ماه راغب فرموده‌ای، و شب قدر را، که از هزار ماه بهتر است، بزرگ و گرامی داشته‌ای.

با ماه رمضان، ما را بر امت‌های دیگر برتری دادی، و با فضیلت این ماه ما را برای سبقت جستن از ملت‌های دیگر اختیار کردی. پس به فرمان تو روزهایش را روزه داشتیم و به یاری تو شب‌هایش را به عبادت برخاستیم؛ در حالی که با این روزه و شب زنده‌داری، خود را در معرض رحمتی نهادیم که بر ما عرضه داشته بودی، و آن را وسیله‌ی رسیدن به ثوابت قرار دادیم. بر عطای آن چه از تو خواهند، قدرت داری، و آن چه از فضل تو طلب کنند، می‌بخشی، و به آن کس که قرب تو جوید، نزدیکی.

این ماه مبارک، در میان ما به شایستگی زیست، و به نیکی همنشین ما گردید، و گران‌مایه‌ترین سودهای اهل جهان را به ما بخشید. سپس چون زمانش به انجام رسید و مدتش به سرآمد و شمار روزهایش پایان گرفت، از ما جدا شد.

اینک او را بدرود می‌گوییم؛ همچون بدرود گفتن کسی که فراقش بر ما دشوار است و رفتنش ما را دچار اندوه و وحشت می‌کند و عهدی نگه‌داشتنی و حرمتی رعایت کردنی و حقی گزاردنی از وی را بر ما لازم می‌گرداند. پس می‌گوییم: سلام بر تو ای بزرگ‌ترین ماه خدا، و ای عید دوستان خدا.

سلام بر تو ای گرامی‌ترین اوقاتی که همنشین ما بودی، و ای بهترین ماه در همه‌ی روزها و ساعت‌ها.

سلام بر تو ای ماهی که در آن آرزوها در دسترس آیند و بسی کارهای نیک انجام شود.

سلام بر تو ای همنشین که تا هستی پُر قدر و منزلتی، و چون از ما جدا شوی، فراق تو دردناک است. ای مایه‌ی امید که دوری‌ات برای ما سخت و رنج‌افزاست.

سلام بر تو ای همدمی که چون آمدی، بر دل ما آرامش آوردی و شادمان کردی، و چون سپری شدی، ما را در وحشت تنهایی گذاشتی و درد فراق افزودی.

سلام بر تو ای همسایه‌ای که در مجاورت تو دل‌ها نرم و رقیق شوند و گناهان رو به کاستی روند.

سلام بر تو ای مددکاری که ما را در مقابله با شیطان یار بودی، و ای رفیقی که راه‌های نیکی کردن را پیش پای ما هموار نمودی.

سلام بر تو، که تا هستی، چه بسیار کسانی را خدا از آتش میرهاند، و چه بسیار کسانی که حرمت تو را نگه می‌دارند و بخت نیک می‌یابند.

سلام بر تو، که چه بسیار گناهان ما را نابود کردی، و چه بسا عیب‌های گوناگون را پرده پوشیدی. سلام بر تو، که بر گناهکاران چه طولانی بودی، و چه پُر شکوه بودی در دل‌های مؤمنان.

سلام بر تو ای ماهی که روزهای دیگر سال با تو رقابت و هم‌چشمی نتوانند.

سلام بر تو ای ماهی که وجودت مایه‌ی سلامت ما از هر گزند و آفت بود.

سلام بر تو که از همنشینی‌ات کراهت نداشتیم و با تو بودن، برای ما ناپسند نمی‌آمد.

سلام بر تو که با برکت بسیار به ما روی آوردی و ما را از چرک‌های گناه شستشو دادی.

سلام بر تو که از سَرِ بیزاری بدرودت نگوییم، و از سَرِ ملال و خستگی روزه‌ات را ترک نکنیم.

سلام بر تو که پیش از آمدنت در آرزوی تو بودیم، و پیش از رفتنت، به اندوه جدایی دچار شدیم.

سلام بر تو که چه بسیار بدی‌ها به یمن تو از ما بگردید، و چه بسیار خوبی‌ها به سوی ما روان گردید.

سلام بر تو و آن شب قدری که بهتر از هزار ماه است.

سلام بر تو که دیروز چون با ما بودی، به سختی دل‌بسته‌ات بودیم، و فردا که از میان ما خواهی رفت، از جان و دل آرزومند آمدنت هستیم.

سلام بر تو و فضیلت تو که اینک از آن محروم مانده‌ایم. سلام بر آن برکت‌های گذشته‌ات که از ما گرفته شده است.

خدایا، ما مدتی را در این ماه به سر بردیم؛ ماهی که ما را بدان شرافت بخشیدی، و به احسان خویش ما را شایسته‌ی آن گردانیدی؛ در حالی که مردم بدکردار تیره بخت، قدر آن را نشناختند و به سبب شور بختی خویش از فضل آن محروم شدند.

تو ما را به شناخت این ماه توفیق و برتری عنایت کردی، و به شیوه‌ی برخورداری از آن راه نمودی. توفیقمان دادی که روزهایش را روزه بداریم و شب‌هایش را با عبادت به صبح آوریم؛ اگر چه کوتاهی کردیم و از حقِّ بسیار آن، اندکی را به جای آوردیم.

خدایا، ستایش برای توست؛ ستایشی از سَرِ اعتراف به بدکاری و اقرار به سستی و کوتاهی. برای رضای توست که از صمیم دل پشیمانیم، و با زبان خود، از سَرِ صدق پوزش طلبانیم. پس در برابر آن کوتاهی‌ای که در این ماه در عبادت تو بدان دچار شده‌ایم، ما را پاداش ده تا با آن خیری را دریابیم که دلخواه ما بوده است، و اندوخته‌های گوناگون را که آرزو داشته‌ایم، در عوض بستانیم.

عذر ما را بپذیر که در این ماه در ادای حقِّ تو کوتاهی کردیم، و عمر ما را به ماه رمضان آینده برسان، و چون ما را به آن رسانیدی، کمک کن تا به عبادتی نایل شویم که تو را سزاست، و طاعتی را بر پا داریم که در خور این ماه است، و ما را پیوسته به کارهای نیکی موفّق ساز که حقِّ تو را در این دو ماه، این رمضان و رمضانِ دیگر، از ماه‌های عمرمان، تدارک نماید.

خدایا، اگر در این ماه گرد گناهی کوچک یا بزرگ گردیده‌ایم، یا آن را مرتکب شده‌ایم، یا به عمد خطایی کرده‌ایم، یا از روی فراموشی بر خود ستمی روا داشته‌ایم، و یا حرمت دیگری را نپاییده‌ایم، بر محمد و خاندانش درود فرست و بر گناهان ما پرده بپوشان، و به بخشایش خویش از ما درگذر، و ما را پیش چشم سرزنش‌کنندگان قرار مده، و زبان طعنه‌زنان را بر ما دراز مکن، و با مهربانی بی‌پایان و فضل کاستی ناپذیر خود ما را به کاری وادار که آن‌چه را در این ماه از ما نمی‌پسندیدی، فرو ریزد و بپوشاند.

خدایا، بر محمد و خاندانش درود فرست و اندوه فراوان ما را در فراق این ماه پاداش نیکو عطا کن، و روز عید و روزه گشودن ما را مبارک ساز، و آن را از بهترین روزهایی قرار ده که بر ما گذشته و آمرزش تو را به سوی ما آورده و گناهانمان را زدوده است، و گناهان پنهان و آشکار ما را ببخشای.

خدایا، اکنون که این ماه به پایان رسید و جامه‌ی زمان را به دور افکند، تو نیز جامه‌ی گناهان را از ما درآور و به دور افکن، و با رفتنش، بدی‌های ما را بپر، و ما را به سبب آن، از نیک‌بخت‌ترین روزه‌داران و پر نصیب‌ترین و بهره‌مندترین آنان قرار ده.

خدایا، اگر کسی از روزه‌داران، چنان‌که باید، حتی این ماه و حرمتش را، پاس داشته، و به احکام آن عمل کرده، و از گناهان دوری ورزیده، یا به وسیله‌ای به تو تقرب جسته که خشنودی و رحمتت را برای او در پی داشته است، همانند آن‌چه به او می‌بخشی، از خوان بی‌نیازی‌ات به ما نیز ببخش، و چندین برابر آن را از فضل خود به ما ارزانی کن، که فضل تو کاستی نمی‌گیرد و گنجینه‌های تو نقصان نمی‌پذیرد، بلکه پیوسته در حال فزونی است، و معادن احسان تو نابود نمی‌گردد، و بخشش بی‌زحمت و آماده، بخشش توست.

خدایا، بر محمد و خاندانش درود فرست و برای ما ثوابی قرار ده؛ مانند ثواب کسی که این ماه را تا روز رستاخیز روزه داشته و در کار عبادت تو بسیار کوشیده است.

خدایا، ما در این روزِ فطر که آن را برای مؤمنان روز عید و شادی، و برای دینداران هنگامه‌ی اجتماع و همکاری قرار داده‌ای، از هر گناهی که مرتکب شده‌ایم، و هر کار زشتی که پیش از این کرده‌ایم، و هر اندیشه‌ی بد که در دل خود نهان داشته‌ایم، دست بر می‌داریم و به سوی تو می‌آییم؛ همچون کسی که دیگر خیال بازگشت به گناه را ندارد و دیگر مرتکب هیچ گناهی نخواهد شد؛ خالصانه و بدون ذره‌ای شک و تردید. پس بازگشت ما را آغوش گشای و از ما خشنود باش، و ما را بر ترک گناه استوار بدار.

خدایا، ما را از عذاب آتش دوزخ بترسان و به ثوابی که وعده فرموده‌ای مشتاق گردان، تا دریابیم لذت آن‌چه را از تو می‌خواهیم، و اندوه آن‌چه را از آن به تو پناه آورده‌ایم،

و ما را در زمره‌ی کسانی درآور که به تو روی آورده‌اند و تو محبت خود را نصیب‌شان کرده‌ای و بازگشت آنان را به طاعت خود پذیرفته‌ای، ای دادگرتین دادگران.

خدایا، از گناه پدران و مادران ما، و از گناه همکیشان ما درگذر؛ چه آنان که از این جهان رخت بر بسته‌اند و چه آنان که تا هنگامه‌ی قیامت به دنیا می‌آیند.

خدایا، بر محمد، پیامبر ما، و خاندانش درود فرست، همچنان‌که بر فرشتگان مقرب خود درود می‌فرستی. بر او و خاندانش درود فرست، آن گونه که بر پیامبران مُرسَل خود درود می‌فرستی. بر او و خاندانش درود فرست، آن‌سان‌که بر بندگان شایسته‌ی خود درود می‌فرستی، و برتر از همه‌ی این‌ها، ای پروردگار هستی‌ها به ایشان درود فرست؛ درودی که فضل و برکت آن به ما نیز رسد، و بهره‌ی آن نصیب ما نیز گردد، و دعای ما با آن مستجاب شود. تو بزرگوarter کسی هستی که همه رو به سوی او می‌آورند، و کارسازتر کسی که بر او توکل می‌کنند، و بخشنده‌تر کسی که از فضل او بخشش می‌خواهند، که تو بر هر کار توانایی.

(دعای چهل و پنجم صحیفه سجادیه)

دعای امام صادق در وداع با ماه رمضان

[...] خداوندا! تو را می‌خوانم، به رحمت و احسانت، به گذشت و نعمت‌هایت، به شکوه و احسانِ دیرین و نعمت بخشیت، که این ماه را آخرین ماه رمضانِ ما قرار ندهی، تا این که سال آینده‌ی ما را در بهترین حالت به آن برسانی و هلال آن را به ما بشناسانی، همراه با آنان که به آن می‌نگرند و آن را می‌شناسند، همراه با بهترین عافیت و برترین نعمت و گسترده‌ترین رحمت و سرشارترین قسمت. خداوندا، ای پروردگاری که مرا جز تو پروردگاری نیست! این وداع، وداع آخرین و آخرین دیدار من [با ماه رمضان] نباشد، تا این که سال آینده آن را در کامل‌ترین نعمت‌ها و برترین امیدها به من بنمایی، در حالی که من بهترین وفادار به تو باشم! همانا تو شنونده دعایی.

[...] خداوندا! من از تو می‌خواهم، و بندگان از کسی به بزرگواری و بخشش تو نخواستند؛ و به سوی تو راغبم، و [بندگان] به کسی چون تو رغبت نیافته‌اند. تو جای درخواستِ درخواست‌کنندگان و نهایت شوق خواستارانی. از تو می‌خواهم، به همه بزرگ‌ترین و برترین و کامل‌ترین خواسته‌هایی که سزاوار است بندگان تو را به آن‌ها بخوانند، ای خداوند، ای بخشاینده، ای مهربان! و [تو را می‌خوانم،] به نام‌هایت، آن‌چه را می‌دانم و آن‌چه را نمی‌دانم، و به بهترین نام‌هایت و والاترین مَثَل‌هایت و به نعمت بی‌شمارت و به گرمی‌ترین نام‌ها در پیش تو و محبوب‌ترین و گرمی‌ترین و بلندمرتبه‌ترین نام‌هایت نزد تو و به آن‌چه وسیله سازترین و ثواب آورترین و زود اجابت‌کننده‌ترین نام‌ها نزد توست؛ و [تو را می‌خوانم،] به آن نام نهفته پنهان، زنده بر پا، بزرگ‌تر والاتر، آن‌که دوستش داری و به آن عشق میورزی و به آن خرسندی، از سوی هر که تو را بدان نام خواند، که دعایش را مستجاب می‌کنی، و بر توست که خواهان درگاهت را ناکام نگذاری.

□ نکته: سیدابن طاووس گوید: بدان‌که تو در بعضی از این وداع‌ها می‌گویی که فراق و فقدان ماه رمضان، تو را محزون ساخته و رفتن فضیلت و عطایای آن از دستت، ناراحت کرده است. پس بنگر [و اندیشه و نیت را اصلاح کن] تا آخرین روز ماه رمضان را با گفتار دروغ و کار ناقص به پایان نبری.

(برگرفته از کتاب «ماه خدا»، انتشارات دارالحدیث)